

Mączkowska, Maria

Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1972 roku na stanowisku 1 w Garbinie, pow. braniewski

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 303-316

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA MĄCZKOWSKA

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ WYKOPALISKOWYCH
PRZEPROWADZONYCH W 1972 ROKU NA STANOWISKU I
W GARBINIE, POW. BRANIEWSKI

Od 1970 r. Muzeum Mazurskie w Olsztynie prowadzi badania wykopaliskowe w pobliżu miejscowości Garbina w powiecie braniewskim. Badane stanowisko — to osada wielokulturowa, której najniższy poziom związany jest ze schyłkowo neolityczną kulturą rzucewską. W 1970 r. wobec braku środków finansowych prowadzenie badań umożliwiła współpraca ze Związkiem Harcerstwa Polskiego, który zorganizował grupy społecznie pracującej młodzieży. W 1972 r. Komitet Słowiańszczyzny Polskiej Akademii Nauk włączył temat badań na osadzie w Garbinie do programu badań nad etnogenezą Słowian w Polsce północno-wschodniej, zapewniając jednocześnie środki finansowe na okres trzech lat. Kredyty na badania zostały również przydzielone przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie.

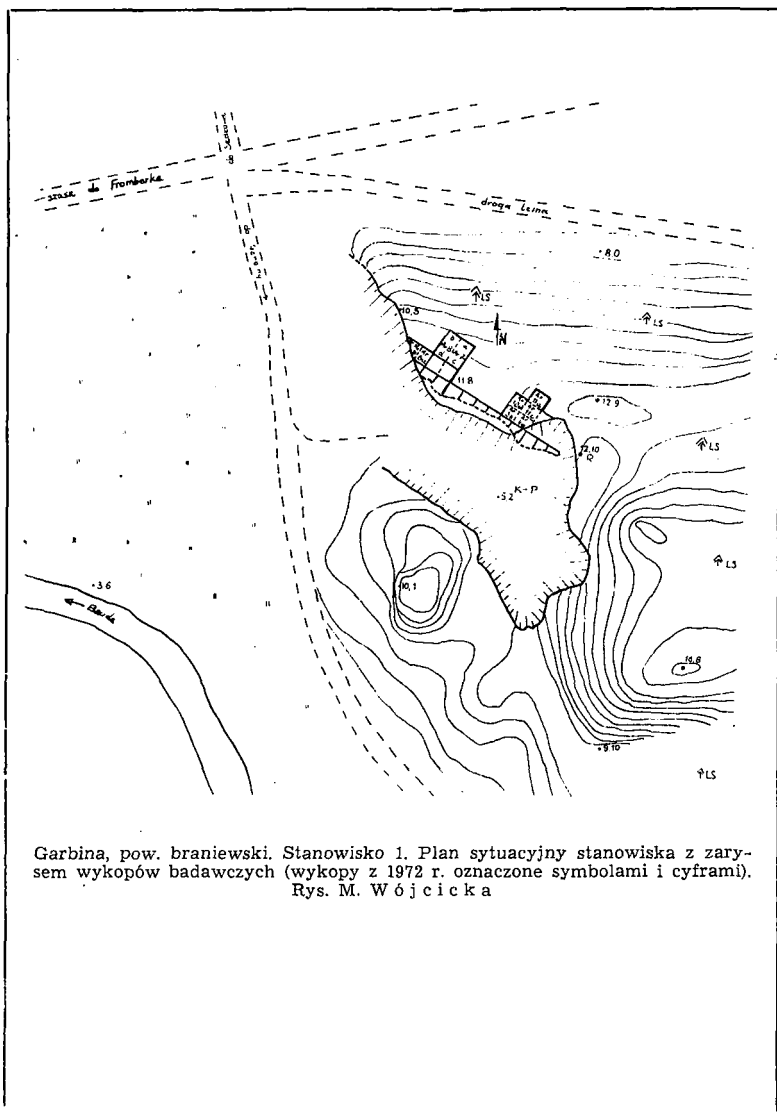
W 1972 r. badania na stanowisku w Garbinie prowadzono od 4 lipca do 26 sierpnia. Pracami kierowały tak jak w roku ubiegłym mgr Maria Mączkowska (kierownik badań) i mgr Iwona Kupczyk. Wykopy usytuowano w trzech punktach, mając na uwadze ratowanie najbardziej narażonych na zniszczenie części wzgórza*. Przebadano obszar około 250 m².

Dwa wykopy usytuowano w bezpośrednim sąsiedztwie terenu przebadanego w roku ubiegłym, jeden w odległości 20 m, na wschód od poprzednich przy stromym oberwisku plaśnicy, utworzonym przez wybieranie piasku (plan 1). Obecność trzech warstw kulturowych stwierdzona w trakcie poprzednich badań** znalazła dalsze potwierdzenie.

Warstwy te wyznaczają następujące po sobie fazy osadnicze. Chronologię warstw III i V ustala się wstępnie na schyłek neolitu i początek epoki brązu, przy czym warstwę V (najniższą) należy uważać jako starszą o niewątpliwie rzucewskim charakterze. Warstwa I b jest pozostałością osadnictwa z okresu rzymskiego. Warstwa rzymska (I b) z uwagi na bardzo płytkie położenie (około 30 cm pod powierzchnią) jest silnie zniszczona przez orkę i korzenie drzew, ustalenie jej chronologii jest możliwe jedynie na podstawie charakteru inwentarza ceramicznego. W ostatnim sezonie badań na wschodnim krańcu badanego terenu (ary: 3 b, 4 a, 10 d, 11 a, c) wystąpiła bezpośrednio ponad warstwą III ceramika nie związana z tą warstwą. Odmiennej charakter tej ceramiki (ryc. 6) nasuwa przypuszczenie, że występuje tu jeszcze jeden poziom osadniczy (być może związany z kulturą łużycką). Poszerzenie

* Stanowisko usytuowane jest na piaszczystym wzniesieniu po prawej stronie rzeki Baudy (2,5 km na wschód od Fromborka, po lewej stronie szosy Braniewo — Frombork). Miejsce to jest terenem stałej eksploatacji piasku dla celów budowlanych, w wyniku czego stanowisko zostało już w dużym stopniu zniszczone.

** Oznaczenie i charakterystyka warstw została podana w sprawozdaniu z badań z 1971 r. (por. M. Mączkowska, I. Kupczyk, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1971 r. na stanowisku I w Garbinie, pow. braniewski*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1972, nr 1, s. 201).

1. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Ślady smug odsłonięte w stropie warstwy III. Fot. M. Mączkowska.

wykopu na tym odcinku i ewentualne uzyskanie większej ilości materiału pozwoli na wyjaśnienie tego zagadnienia.

Warstwy rzucewskie występują na głębokości 1,20 do prawie 2 m pod powierzchnią (głębokość uwarunkowana nachyleniem terenu). Od górnej warstwy rzymskiej oddziela je osad czystego piasku przypuszczalnie pochodzenia eolicznego o średniej miąższości około 1 m. Pomiedzy warstwą III i V występuje cienka warstwa przedzielająca (piasek) — oznaczona jako warstwa IV. Miąższość warstwy IV jest różna — na niektórych odcinkach osiąga ona grubość do 10 cm i tu jest stratygraficznie uchwytna, są jednak miejsca, gdzie w profilu ledwo się ją dostrzega i dlatego oddzielenie od siebie warstw III i V jest bardzo trudne. Warstwę IV na odcinkach jej występowania należy uznać za kulturowo jałową. Znajduwany w niej inwentarz przedostał się tu w wyniku naturalnego przemieszczenia z położonej nad nią warstwy III. W warstwie III wyróżniono dwa obiekty, na arze 6 cw. a i częściowo na cw. b aru 14, wystąpiły ślady w postaci wąskich smug ułożonych prostopadłe lub mniej regularnie (ryc. 1). Wystąpiły one na przedłużeniu takich samych smug odsłoniętych w czasie poprzednich badań*. Z przesłedzenia układu smug wynika, że biegną one pasem około 2—3 m szerokości wzdłuż zachodniego brzegu osady. Charakter tych śladów, a także ograniczona przestrzeń ich występowania nasuwają przypuszczenie, że są one pozostałością ogrodzenia lub umocnienia brzegu osady. Drugim obiektem wyróżnionym w warstwie III było duże palenisko (?), które ciągnęło się na przestrzeni około 3×2 m² w postaci 10 cm warstwy spalenizny przesyconej bardzo silnie przepalonymi kamieniami i węglami drzewnymi.

* B. Maciukiewicz-Czarnecka, W. Ziemińska-Odojowa, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1970 r. na stanowisku 1 w Garbinie, pow. braniewski*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1970, nr 4, s. 623; M. Mączkowska, I. Kupczyk, op. cit., s. 204.

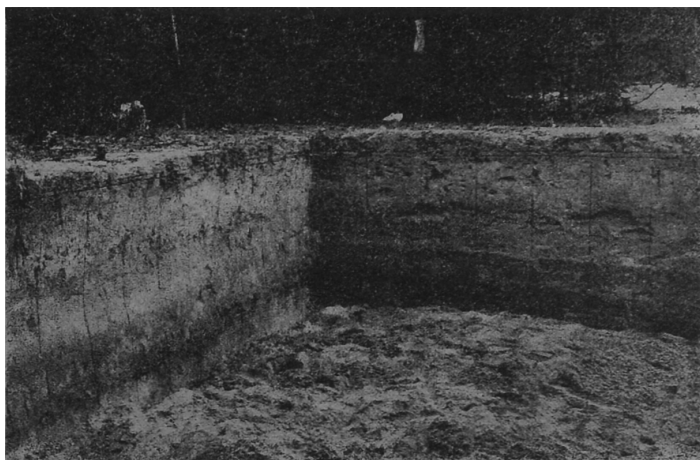

2. Carbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Dno paleniska odkrytego w warstwie V.
Fot. M. Mączkowska.

W warstwie V wyróżniono dużą liczbę kolistych śladów po słupach. Zarysowały się one bezpośrednio po zdjęciu warstwy V na tle żółtego calca. Profile słupów osiągały głębokość od około 20 do 50 cm, w ich wypełniku znajdowały się niekiedy duże węgle drzewne. Poza tym w warstwie V odsłonięto głębokie palenisko, złożone z kilku warstw dużych kamieni i popiołu (ryc. 2). Pomędzy kamieniami paleniska tkwiły fragmenty dużego silnie chropowatego naczynia (ryc. 5-h).

Obserwacje stratygraficzne odnośnie do wydzielenia warstwy III i V znajdują potwierdzenie w dających się zauważyć różnicach materiału ceramicznego, które zasygnalizowano już w sprawozdaniu z badań w 1971 r., co obecnie znalazło dalsze potwierdzenie. Zaobserwowane różnice dotyczą głównie sposobu zdobienia ceramiki*. W warstwie III dość pokaźny procent fragmentów naczyń posiada zdobienie w postaci ornamentu rytego umieszczonego w górnej części naczynia w postaci pasm z rowków poziomych, niekiedy w powiązaniu z pasmem linii falistych lub zygzakowatych (ryc. 4-a, b, d, e, h). Tak zdobionej ceramiki nie spotkano dotychczas zupełnie w warstwie V. Dla obydwu warstw wspólna jest ceramika zdobiona poziomymi odciskami sznura przy brzegu, u nasady szyi lub na większej powierzchni. Ten rodzaj zdobienia spotyka się zarówno na naczyniach większych, jak i na małych cienkościennych (ryc. 5-a, p). W obydwu warstwach występuje też ceramika o powierzchni jedno- lub dwustronnie przecieranej lub ogólnie tylko wygładzonej z widocznymi ziarnami grubej domieszki. Zaobserwowane dotychczas charakterystyczne cechy materiału ceramicznego z warstwy V to: obecność ornamentu jodeł-

* Brak jeszcze na razie podstaw do uchwycenia różnic w formach naczyń. Materiał ceramiczny zachowany jest prawie wyłącznie w niewielkich fragmentach, co pozwala jedynie na przybliżoną i niepełną rekonstrukcję form.

3. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Profil ściany wykopu z widocznym układem warstw. Fot. M. Mączkowska.

kowego (ryc. 5-c) lub innych kombinacji kresk (np. układy ukośno-naprzemianległe, stręły poziomych linii ciągłych i kresk ukośnych itp.) (ryc. 5-n, t, u). Ornament ten występuje na naczyniach małych, cienkościennych (pucharki, kubki?). Poza tym stwierdzono dość częste występowanie w warstwie V ornamentu plastycznego, jak wałki, listwy, pogrubione krawędzie pokrywane odciskami paznokciowymi, okrągłymi dołkami lub nieregularnymi odciskami (ryc. 5-i, j, k, c, w). W warstwie V występuje również nieco odmienny sposób zdobienia sznurem; obok poziomych odcisków sznura spotkano na kilku fragmentach odciski sznurów w postaci łuczków, pętli, lub przeplatań (ryc. 5-b, e, g). Wśród fragmentów ceramiki znaleziono także ułamki łyżek glinianych (ryc. 5-s).

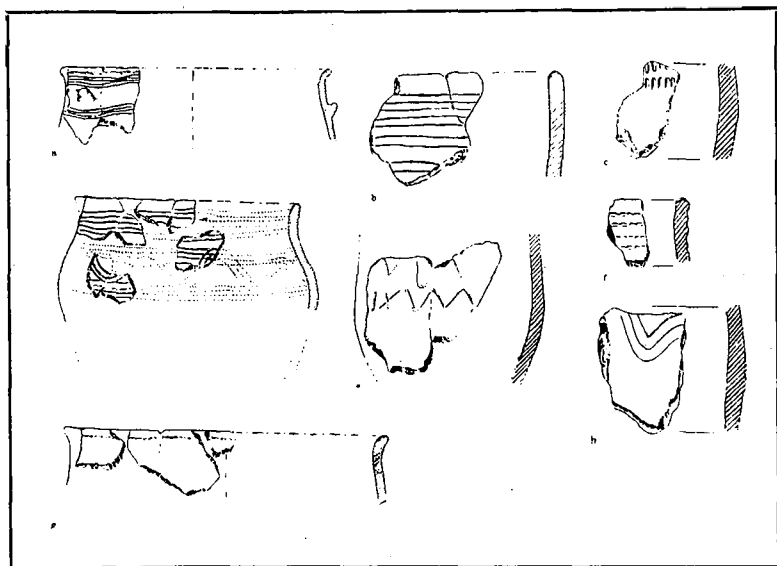
Materiał krzemienisty uzyskany z warstw III i V jest jednolity, nie zaobserwowano różnic w charakterze półsurowca i narzędzi*.

Dotychczasowe badania pozwalają na wyciągnięcie pewnych wniosków, dotyczących charakteru surowca używanego do wyrobu narzędzi krzemienistych. Zaobserwowano powszechne stosowanie surowca w postaci niewielkich otoczaków krzemienistych (barwy żółtej, czerwonej, szarej). Sposprzeżenia te poparte są następującymi faktami:

- 1) występowaniem fragmentów otoczaków ze śladami rozbijania oraz odłupków korowych z powierzchni otoczaków;
- 2) brakiem większych egzemplarzy narzędzi lub półsurowca. Cały materiał krzemienisty jest drobny, bądź bardzo drobny; największym znalezionym dotychczas narzędziem jest mała siekierka o wymiarach około 3×4 cm (ryc. 7-c).

Półsurowiec reprezentowany jest głównie przez odłupki, odpadki, łuszczyki i łuszczenie. Część odłupków i odprysków pochodzi z odbicia z powierzchni otoczaków.

* Charakterystykę tego materiału w niniejszym sprawozdaniu przedstawiam na podstawie opracowania katalogowego wykonanego przez Iwonę Kupczyk.

4. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Ceramika z warstwy III.
Rys. M. Wójcicka

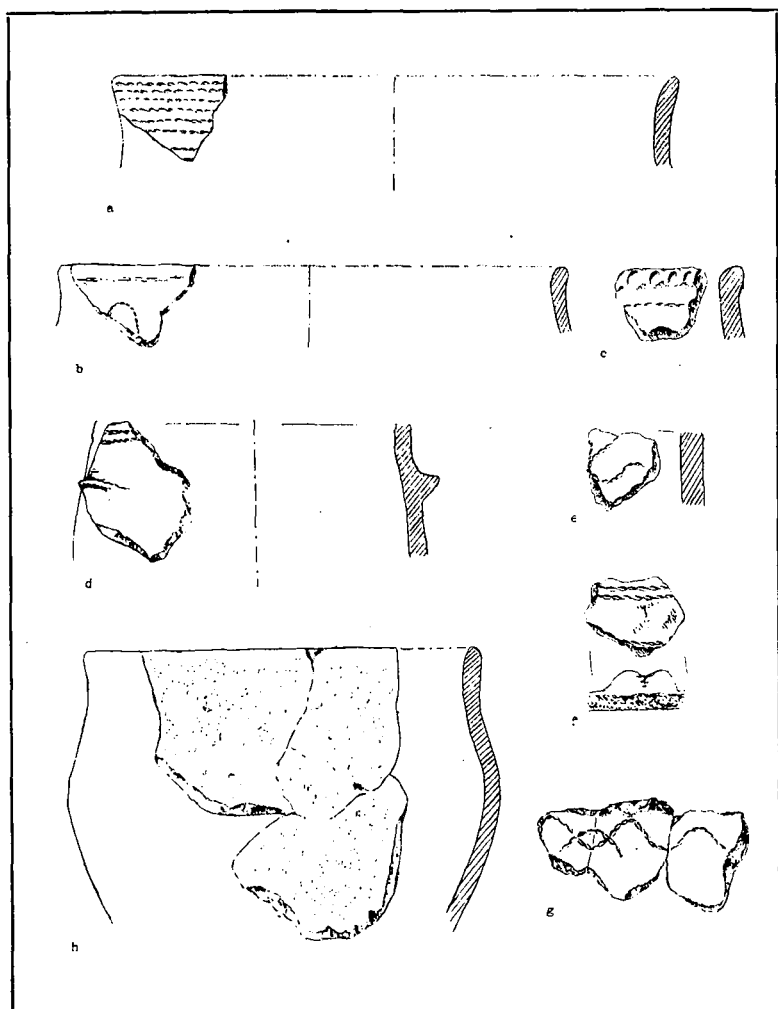
Spotyka się także odłupki z powierzchni narzędzi gładzonych. Wióry występują w niewielkiej ilości — są one drobne i nieregularne, na niektórych stwierdzono ślady stosowania techniki rylcowej. Znalezione także kilka rdzeni wiórowych (podstożkowe i stożkowe) oraz rylczak i rylcowiec.

Wśród narzędzi najliczniejszą grupę stanowią drapacze, skrobacze i rylce. Większość drapaczy wykonana jest na odłupkach z powierzchni otoczków (ryc. 8-a-f), tylko jeden wykonany jest z małego wióra (ryc. 8-l). Skrobacze wykonane są z łuszczeni (ryc. 8-m, j), łuszczek (ryc. 8-k), jeden z zatepca (ryc. 8-l), jeden skrobacz jest narzędziem wielorakim — przy piętce uformowany jest rylce — (ryc. 8-m). Rylce (ryc. 9-j-u) wykonane są na odpadkach z powierzchni otoczków i łuszczkach. Poza tym jeden wykonany jest z wiórka (ryc. 9-c) i jeden z fragmentu otoczka (ryc. 9-u). Wyróżniono rylce klinowe środkowe (ryc. 9-k, n, p, r), rylce klinowe boczne (ryc. 9-0), rylce łamaniec (ryc. 8-s). Grociki (ryc. 8-h-s) reprezentowane są przez okazy sercowate i trójkątne, niektóre posiadają formę mniej regularną i są mniej starannie wykonane. Jeden grocik został zrobiony na odłupku z powierzchni narzędzia gładzonego (ryc. 8-c). W grupie narzędzi wyróżniono ponadto wiertniki (ryc. 9-a-e), przekłuwacze (ryc. 9-w-y), dwa noże (ryc. 9-h, i), dwa półtylczaki oraz kilkanaście okazów zaretuszowanych na krawędziach (ryc. 10). W trakcie ostatnich badań znaleziono po raz pierwszy narzędzia kamienne w postaci dwóch siekier (ryc. 7-a, b).

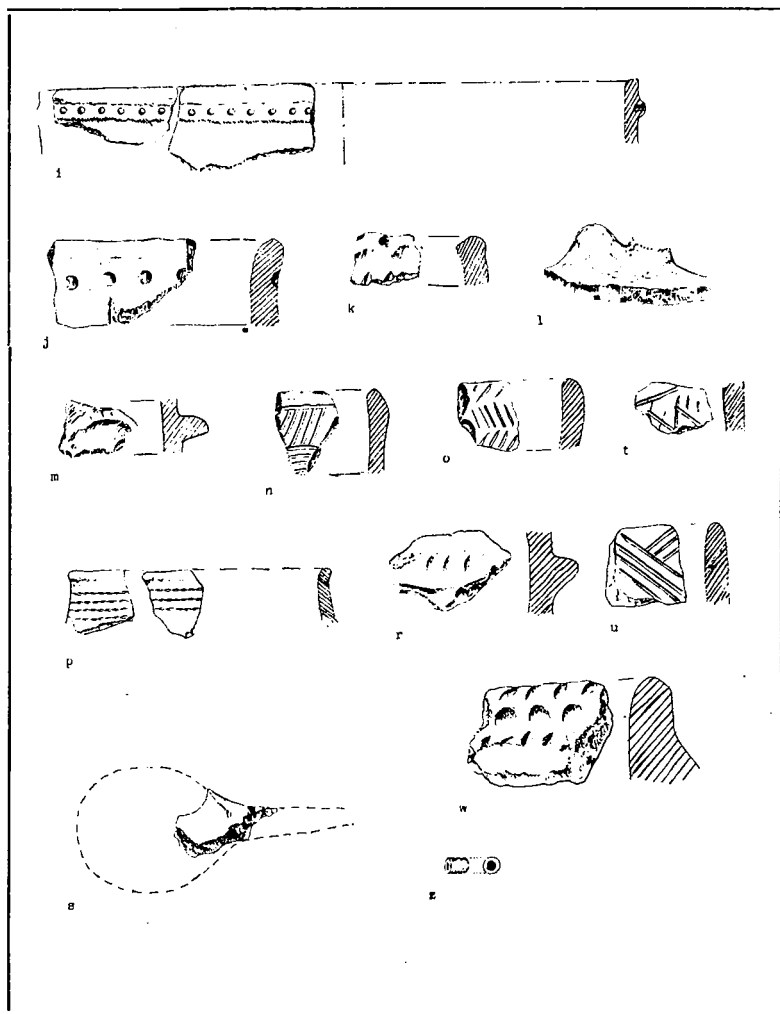
Poza ceramiką oraz materiałem krzemienym i kamiennym w warstwie III i V wystąpiły drobne fragmenty kości, węgiel drzewny, bursztyn i polepa. Oprócz licznych bryłek surowca bursztynowego, silnie spatynowanego i kruchego znaleziono trzy małe paciorki rurkowate (ryc. 5-z)

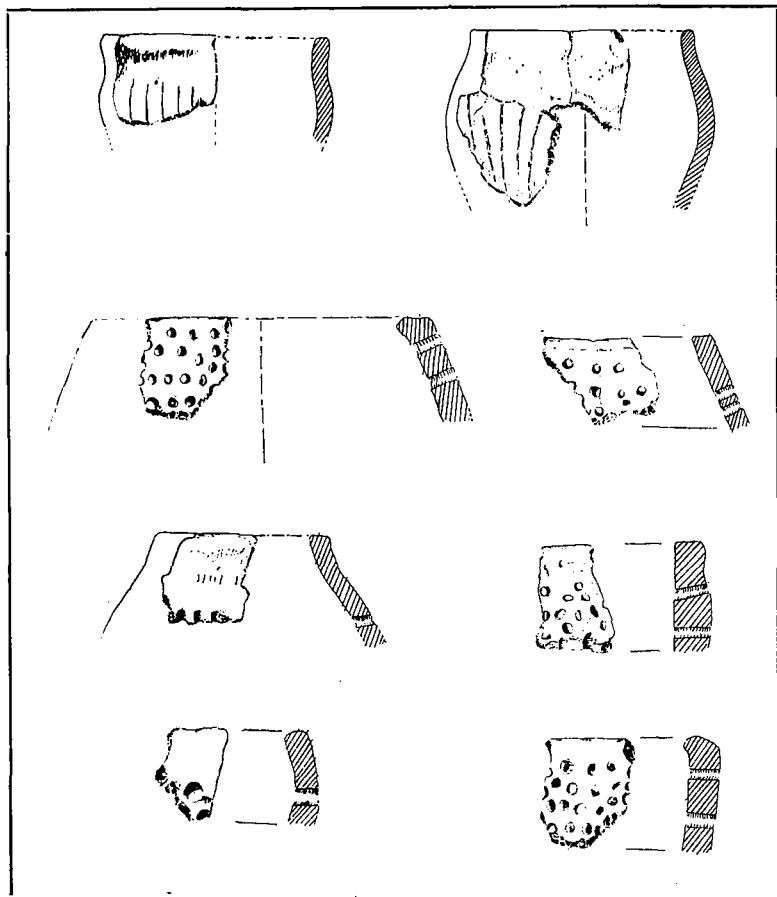
Materiał organiczny, tj. węgiel drzewny i kości, został oddany do badań specjalistycznych. Wyniki tych badań dostarczą, zapewne wielu cennych danych dla rekonstrukcji życia w osadzie.

Próbki węgla drzewnego z warstwy III i V poddano pomiarom koncentracji naturalnego radiowęglu (C_{14}) w celu uściślenia datowania wieku warstw. Otrzymany wynik pomiaru kształtuje się następująco: dla próbki z warstwy III — 980 ± 95 lat p.n.e.; dla próbki z warstwy V — 2880 ± 120 lat p.n.e. Uzyskane tą metodą datowanie nie pokrywa się ze spostrzeżeniami archeologicznymi odnośnie do wieku warstw. Dotychczasowe obserwacje poczynione na materiale archeologicznym nie sugerują tak dużej rozpiętości wieku pomiędzy warstwą III i V. Budzi również zastrzeżenia dolna granica wieku wyznaczona dla warstwy V, gdyż charakter tej warstwy jest niewątpliwie rzucewski. Należy jednak zaznaczyć, że pomiar metodą C_{14} wykonany był na razie tylko na dwóch próbkach, a zatem wymaga dalszego sprawdzenia.

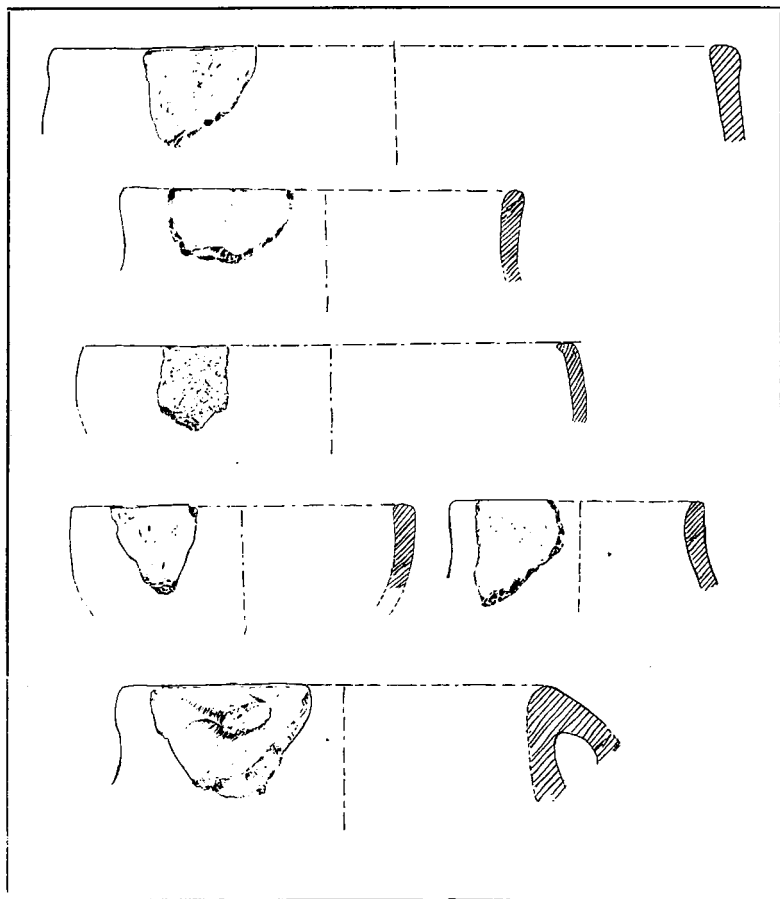

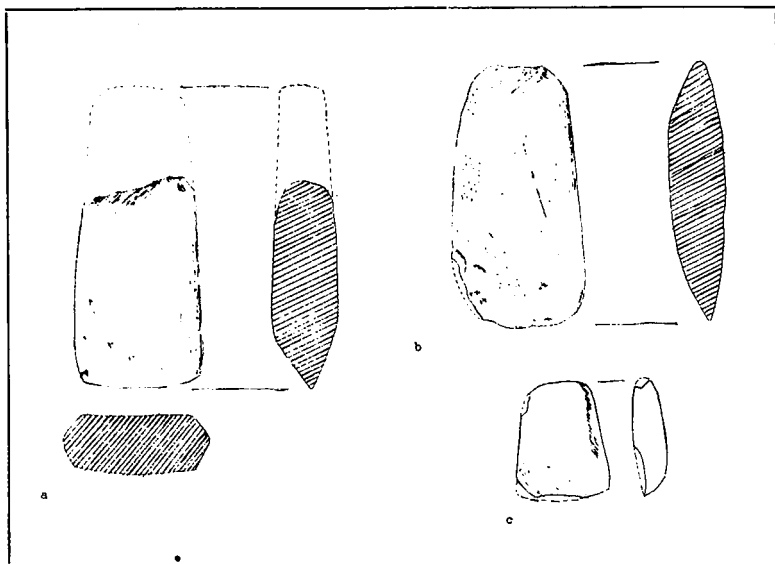
5. Garbina, pow. braniewski, Stanowisko I. Ceramika z warstwy V. (z) — paciorek bursztynowy. Rys. M. Wójcicka.

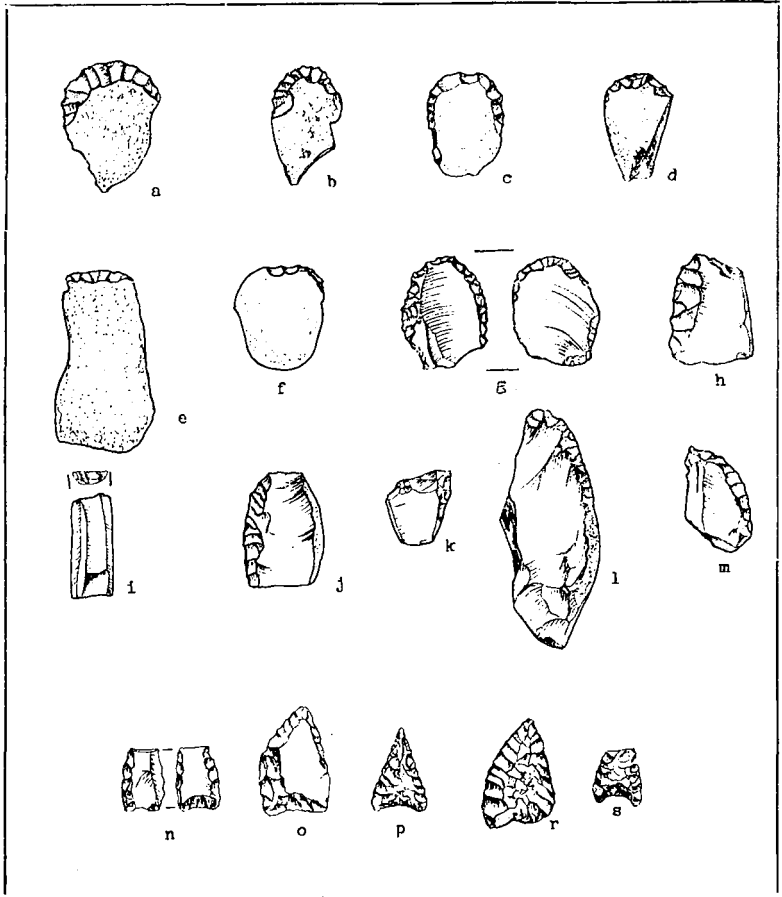

6. Garbina, pow. braniewski, Stanowisko 1. Fragmenty ceramiki z warstwy II.
Rys. M. Wójcicka

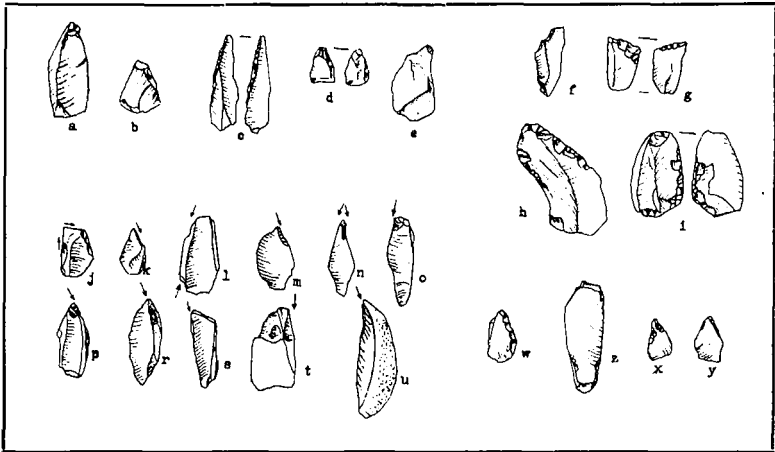

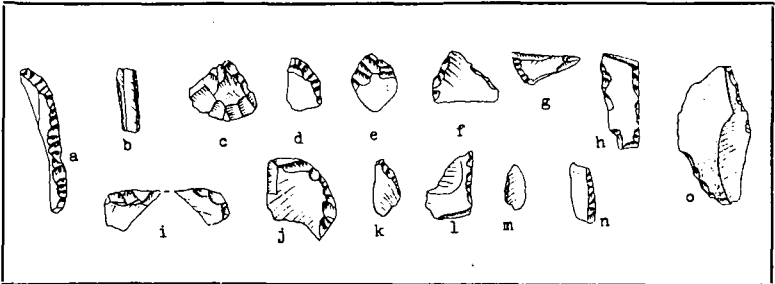
7. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. a-b siekiery kamienne, c — siekierka krzemienna. Rys. M. Wójcicka

8. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Narzędzia krzemienne: a-i drapacze, j-m skrobacze, n-s grociki. Rys. M. Mączkowska.

9. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Narzędzia krzemienne: a-e wiertniki, f-g półtylczaki, h-i noże, j-u rylce, w-y przekłuwacze. Rys. M. Mączkowska.

10. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Okazy krzemienne zaretuszowane na krawędziach. Rys. M. Mączkowska.